

Archiv bezpečnostních složek
Ústav pro studium totalitních režimů
Ústav pro soudobé dějiny
Historický ústav Akademie věd ČR

V Praze dne 10. prosince 2014

Přílohy: 2/2

Ústavní soud České republiky
Joštova 8
660 83 Brno 2

Stanovisko k návrhu na zrušení § 37 odstavce 11 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě

Vážení soudci Ústavního soudu,

obracíme se na Vás v záležitosti, kterou budete v brzké době projednávat – jde o návrh Nejvyššího soudu na zrušení § 37 odstavce 11 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě. Přestože jsme si vědomi toho, že nám nepřísluší nikterak zasahovat do rozhodování nezávislé justice, dovolte nám – jako odborníkům pracujícím s archiváliemi, jichž se tento odstavec týká – upozornit na to, co by způsobilo zrušení daného odstavce bez náhrady.

Vzhledem k charakteru archiválií, uložených v Archivu bezpečnostních složek, lze říci, že zmíněný odstavec je aplikován při zpřístupňování téměř všech archiválií, které Archiv spravuje, neboť jejich původci jsou Federální ministerstvo vnitra, Ministerstvo vnitra České socialistické republiky, Sbor národní bezpečnosti, Sbor nápravné výchovy, Pohraniční stráž, vojska Ministerstva vnitra, Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, odbor vnitřní ochrany Sboru nápravné výchovy Ministerstva spravedlnosti České socialistické republiky a jejich předchůdci, jakož i orgány německé okupační správy na území odstoupeném Říši i v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1938 až 1945. Celkově se jedná o 765 fondů o metráži přibližně 17200 běžných metrů.

Archiv předkládá k nahlížení ročně okolo 30 000 archiválií. Pokud by tedy byl tento odstavec bez náhrady zrušen, řídilo by se nahlížení do našich archiválií odstavci 1 až 3 § 37. I když připustíme, že všechny tyto archiválie vznikly z činnosti státních orgánů a nevztahuje se na ně omezení formulované v odstavci 1 (který říká, že „K nahlížení v archivech jsou přístupné jen archiválie starší třiceti let“), bylo by předkládání archiválií badatelům velmi komplikované. Nejprve by všechny archiválie musely být předem pročteny a musely by být

vyselektovány osoby, k nimž se uvádí pouze osobní údaje, a osoby, k nimž se uvádí citlivé osobní údaje (vzhledem k původcům, jejichž archiválie spravujeme, je logické, že drtivá většina archiválií obsahuje právě osobní citlivé údaje – zejména údaje o politických postojích, náboženství a filozofickém přesvědčení a odsouzení za trestný čin. Standardní součástí archiválií z provenience bezpečnostních složek je také údaj o národnosti). Následně by musely být obeslány registry se žádostí o zjištění, zda – a pokud ano, tak kde – daná osoba žije. Žijící osoby s osobními údaji by pak byly kontaktovány pravděpodobně prostřednictvím úřední desky (pokud by to bylo možné) a čekalo by se, zda v zákonné lhůtě vyjádří nesouhlas, u žijících osob s citlivými osobními údaji bychom pak čekali na výslovný písemný souhlas. Protože drtivá většina archiválií obsahuje údaje k desítkám (a v případě např. rozsáhlých objektových svazků až stovkám) osob, nelze předpokládat, že by se zpřístupněním svých údajů souhlasily všechny. Pak bychom tedy museli přikročit k anonymizaci, tj. digitalizaci či pořízení analogových kopií archiválie a začernění údajů, s jejichž zpřístupněním byl vysloven nesouhlas nebo nebyl vyjádřen písemný souhlas.

Odborní archiváři, kteří řadu let studovali, aby mohli vykonávat svoje povolání, by byli degradováni na technické pracovníky, trávící místo zpracovávání fondů svoji pracovní dobu kopírováním archiválií a jejich začernováním. Kromě nepředstavitelného administrativního zatížení, které by takový postup přinesl a na něž nemá nejen Archiv bezpečnostních složek, ale ani jiné archivy absolutně personální kapacity, je zde navíc několik problematických bodů:

Jedním z nich jsou registry samotné – registry, do nichž mají archivy on-line přístup, jsou dle zkušeností některých archivářů neúplné, a ty, které musí být dotázány, zasílají odpověď do několika dní. Pokud by se všechny archivy začaly na registry hromadně obracet, je otázkou, do jaké míry by tento nápor zvládal Odbor správních činností Ministerstva vnitra. Další nemalou komplikací by představoval fakt, že archiválie obsahují řadu osobních a citlivých údajů cizinců (u nichž pochopitelně nejsme schopni zjistit, zda a kde žijí) a dále že jména vyskytující se v archiváliích jsou nezdědky zkomolená, takže identifikace osob je opět nemožná. Problematická je rovněž výše zmíněná anonymizace – posouzení toho, co má být znečitelněno. Toto posouzení může být značně individuální záležitostí, takže se může stát, že pokud žadatel požádá opakovaně o nějakou archiválii, dostanete ji pokaždé v poněkud odlišné podobě podle toho, kdo anonymizaci prováděl.

Ačkoliv se může na první pohled zdát, že – jak je řečeno v usnesení Nejvyššího soudu – archiválie anonymizací osobních a citlivých osobních údajů neztratí vypovídací hodnotu o praxi komunistického režimu, ti, kteří s těmito spisy denně pracují, vědí, že opak je pravdou. Takovéto „odlidštění dějin“ by vedlo k hrubému zkreslení a nepochopení souvislostí, neboť právě znalost osobních vazeb umožňuje poznání příběhů protikomunistického odboje a odporu. Bez plného přístupu k osobním údajům se zejména profesionální historici jen těžko obejdou a závěry, k nimž dospějí na základě studia „neúplných“ archiválií, tak mohou být zavádějící. Leckdy by navíc obdrželi místo textu jen černé stránky. Pro lepší představu si dovoluujeme připojit dvě strany archiválií v podobě,

v jaké by s největší pravděpodobností byly po zrušení odst. 11 § 37 předkládány badatelům (viz příloha).

Právní úprava, při níž jsou veškeré písemnosti Státní bezpečnosti a dalších původců přístupné všem zájemcům takřka bez jakéhokoliv omezení, platí již téměř deset let, u písemností ostatních bezpečnostních složek pak téměř sedm let. Za tuto dobu byly tisícům badatelů v celé republice zpřístupněny statisíce archiválií, které si mohli zdarma nafotit digitálními fotoaparáty, popř. si odnést jejich digitalizované kopie. Za této situace je pro archivy nemožné zjistit, které archiválie (a tedy které osobní a citlivé osobní údaje) již byly zpřístupněny a tím pádem jejich ochrana pozbývá smysl. Pokud by se někde objevila archiválie s nezačerněnými citlivými osobními údaji (k jejichž zpřístupnění nedal subjekt údajů souhlas), opět je prakticky nezjistitelné, zda se jedná o nové pochybení archivu, nebo archiválii, která byla předložena v minulosti v souladu s odst. 11 § 37. Dovolujeme si rovněž upozornit na fakt, že až na některé výjimečné případy nedošlo k závažnějšímu zneužití těchto údajů, nebo nám o takovém zneužití není nic známo.

Dále si dovoluujeme podotknout, že odstavec 11 § 37 neznamena – jak si mnozí mylně vykládají – že kdokoli může o komkoliv šířit a zveřejnit cokoliv, co se dočetl v archiváliích předložených k nahlédnutí. V badatelském listu, který každý badatel vyplňuje a podepisuje, je výslovně uvedeno, že si je v souladu s příslušnou právní úpravou plně vědom své osobní odpovědnosti za nakládání s informacemi, jež získal nahlížením do archiválií. Archivní zákon tak de facto chrání archiváře před tím, aby nemohli být stíháni pro neoprávněné nakládání s osobními údaji. To však pro badatele neplatí, takže ochrana osobních údajů je tímto způsobem zajištěna.

Pro historiky, zabývající se obdobím našich nejnovějších dějin, by bylo zrušení onoho odstavce katastrofou. Různé lexikografické příručky z moderní doby by totiž vůbec nemohly vzniknout, protože by bylo předem jasné, že v nich bude řada důležitých údajů chybět. Některé základní monografie a syntézy, vztahující se např. k mimořádným lidovým soudům, které dosud nevznikly, v případě zrušení odstavce 11 ani nevzniknou. Historikové, kteří mají podány často na několik let dopředu grantové projekty z oblasti moderních dějin, by je nedokázali dokončit, protože by jim stát položil do cesty překážky, které nebude v jejich silách překonat. V okamžiku, kdy řada badatelů má již rozpracovaná témata, vycházející z dotčených pramenů, na kterých je čekají ještě dlouhé měsíce a roky bádání, by se tak museli smířit s tím, že jejich práce skončí na půli cesty a budou se muset vydat jiným směrem. Zrušení odst. 11 by bylo krokem zpět, který by těžce zasáhl jak naše archivnictví, tak celou naši moderní českou historiografii, kterou by v konečném důsledku poškodil také v mezinárodní konkurenci, kdy by čeští historici na některá ve světě aktuální témata nebyli schopni reagovat, prostě proto, že zdroje bádání budou uzavřeny.

V neposlední řadě by zrušení odstavce 11 znamenalo svým způsobem diskriminaci – nerovný přístup archivů nejen k badatelům jako takovým, ale i k samotným profesionálním historikům. Ti, kteří jsou zaměstnanci organizačních složek státu, zpravodajských služeb atd. by měli v souladu s odst. 5 § 38 zák. 499/2004 Sb. k archiváliím PLNÝ přístup bez

jakéhokoliv omezení, zatímco ostatní by museli podstoupit složitou administrativní proceduru s nejistým výsledkem, která byla popsána výše.

Vážení soudci, prosíme, abyste při posuzování všech argumentů, proč by měl být odst. 11 zrušen (nebo naopak zachován), vzali v úvahu i vše výše uvedené, a přejeme Vám hodně úspěchů při Vašem nelehkém rozhodování v této záležitosti.

S pozdravem

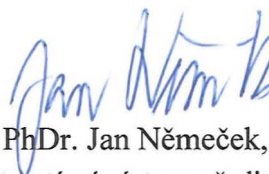
Mgr. Světlana Ptáčnicková
ředitelka Archivu bezpečnostních složek

Mgr. Zdeněk Hazdra, Ph.D.
ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů

PhDr. Oldřich Tůma, Ph.D.
ředitel Ústavu pro soudobé dějiny

doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc.
statutární zástupce ředitele
Historického ústav AV ČR, v. v. i.